

RI WUJ RI XTZ'IB'AX CHIKE RI WINAQ HEBREOS

Majib'al re

Wuj ri xtaq chike ri winaq a'j Israel, man gas ta q'alaj jachin xtz'ib'an we wuj ri' xuquje' jachin chike xtaq wi. Pune jeri' we wuj ri' kuq'alajisaj jas ri tz'ib'atal chupam xuquje' jas rumal xtz'ib'axik.

Ri kech'ab'ex chupam we wuj ri' are ri winaq a'j Israel ri e kojoniq che ri Jesús xa k'u raj kakiya kanoq ri kikojob'al, kejunumataj kuk' ri winaq ri e k'o pa ri tinimit Italia, ri ajtz'ib' re we wuj ri' kuya kan rutzil kiwach ri a'j Italia kuk'ut chiqawach chi alaxik pa Cristo Jesús.

Ri karaj we wuj ri' kub'ij are chi ri ukab' ch'ekom tzij k'o na ub'anik cho ri nab'e, ri e sik'il taq re we wuj ri' ketaqchi'xik rech ko kek'oji'k pa ri kikojob'al rech ri k'ak' jastaq ri xuya ri Jesús chike.

We wuj ri' kuxol uk'utik taq ri jastaq, kuya uk'utik ri utzijoxik ri uk'aslemał ri tinimit Israel xuquje' ri q'ijila'nik ri kab'an pa ri Ja Templo Dios je xuquje' kutzijoj rij ri rajawaxik kab'anik.

K'o kajib' k'utu'n ri kutzijoj rij:

1. Ri Jesús xuquje' ri koltajem are sib'alaj nim na chikiwach ri angelib' xuquje' ri koltajem ri xkitzijoj loq ojer. (Ri utaqanik ri Moisés)
2. Ri Jesús are ri achi ri xtaq loq chaqe uj (are wa' ri xutaq loq ri Dios chub'anik xa jun jastaq) xuquje' kujuk'am b'ik pa jun nimalaj uxlanem

xuquje' pa jun je'l laj ulew ri xek'am wi b'ik ri tinimit Israel kumal ri Josué rachi'l ri Moisés.

3. Ri Jesús are nimalaj k'amal kib'e ri ch'awenelab' jeri' kub'ij ri utaqanik ri Moisés. Rumal k'u che ri Dios ub'anom ri ub'im loq pa ronojel ri q'otaj ri ik'owinaq rajawaxik chi kujk'oji'k pa ri tunal rumal uj kaqak'utwachij uwach ri Dios rumal are uk'a'ninaq ronojel ri jastaq ruk' ri kwinel laj utzij.

4. Ri Jesús are xch'ajtaj ronojel ri makaj rumal, xt'uyi'k pa ri uwiqiq'ab' ri Nim ub'anik pa ri kaj. Rumal ri' xux nim uq'ij chikiwach ri angelib' xuquje' ri ub'i' k'o na chikiwach ri kib'i' ri angelib'.

Nim uq'ij ri K'ojolaxel chikiwach ri angelib'

¹ Ojer uloq ri e q'alajisal taq tzij xkib'ij ri utzij ri Dios chike ri e qatat qanan. K'i mul xkitzijoj ri tzij xuquje' jaljoj xkib'an chub'ixik.

² Kamik k'ut pa we k'isb'al q'ij junab', ri Dios xujuch'ab'ej xa rumal ri Uk'ojol. Rumal rech ri uk'ojol xutik ronojel ri jastaq, xuquje' xub'an che ri uk'ojol xux ajchoq'e rech ronojel ri jastaq. ³ Ri k'ojolaxel Dios are utunal ri ujuluwem ri Tataxel Dios, xuquje' je kapetik jas ri Tataxel, are xuquje' ri k'ojolaxel uk'a'ninaq ronojel ri jastaq ruk' ri tzij rech ri ukwinem. Ri uk'ojol ri Dios xkwinik xub'ano chi ri Dios xukuy ronojel ri qamak, k'a te ri' xpaqi' chikaj rech xe't'uyul pa uwiqiq'ab' ri t'uyul wi ri Dios.

⁴ Ri uk'ojol ri Dios xuxik nim uq'ij chikiwach ri angelib', jeri' rumal xya che rumal ri Dios

jun b'i'aj nim cho ri ke a're'. ⁵ Rumal cher ri Dios man xub'ij taj che jun ángel: *At at nuk'ojol, kamik ri' kinux aTat. Xuquje' man xub'ij ta che jun ángel: In kinux na uTat xuquje' Are' kux na nuk'ojol.* ⁶ Xuquje' are xutaq loq ri Dios ri uk'ojol pa we uwachulew ri', xub'ij: *Q'ijila'x ri ub'i' kumal konojel ri angelib'.* ⁷ Xuquje' are katzijox kij ri angelib' rumal ri Dios jewa' kab'ix chike: *Kub'an rangelib' che ri kyaqiq' xuquje' kub'an patanil taq re che ri kayapa'.* ⁸ Are katzijon ri Dios chirij ri k'ojolaxel, kub'ij: *Ri ajawarem la Dios jeqel chib'e q'ij saq, kakoj ri kwinem la chub'anik ri suk'al.* ⁹ Xloq'aj la ri suk'al xuquje' xetzelaj la ri etzelaj; rumal ri' ri Dios, ri Dios la, xuq'ij aceite rech ki'kotemal pa wi' la, xuya q'ij la chikiwach ri achi'l la. ¹⁰ Xuquje' kub'ij:

Ajawxel, xtik la loq ri uwachulew pa ri majib'al rech ronojel xuquje' lal xb'anow la ri e kaj.

¹¹ *We jastaq ri' kasach na kiwach, are k'u ri lal jeqel la chib'e q'ij saq. We jastaq ri' kejar na jetaq ri kakib'an ri atz'yaq.*

¹² *Keb'us na la jetaq ri kab'an che jun manta, xuquje' kek'exen na jetaq ri atz'yaqib'al; ri lal k'ut man kak'exen ta wi la, xuquje' ri junab' la maj uk'isik.*

¹³ *Ri Dios man xub'ij ta che jun ángel: Chatt'uyul pa ri uwiqiq'ab' ri nut'uyulib'al k'a pa ri q'ij ri ke'nya na ri ak'ulel chuxe' ri utak'alib'al*

✧ **1:5** 1:5 Salmos 2:7. ✧ **1:5** 1:5 2 Samuel 7:14. ✧ **1:6** 1:6 Deuteronomio 32:43. ✧ **1:7** 1:7 Salmos 104:4. ✧ **1:9** 1:9 Salmos 45:6-7. ✧ **1:12** 1:12 Salmos 102:25-27.

ri awaqan.✧ ¹⁴ Jeri' rumal ri angelib' u'xlab'al e patanil rech ri Dios, are ri Dios ketaqow loq ri angelib' chikito'ik ri winaq ri kakik'amawa'j ri kolotajem.

2

Sib'alaj nim ub'anik ri koltajem

¹ Rumal k'u ri' sib'alaj rajawaxik kaqakoj retal ri qatab'em, rech jeri' man kujsach ta kanoq. ² Rumal we ri tzij ri xtzijox kumal ri angelib' ko xutayij xuquje' ri man xeniman taj xq'at tzij pa kiwi' jetaq ri qas taqal chike. ³ Qas kaq'at k'u wi na tzij pa qawi' we man nim kaqilo ri koltajem ri katzuj chage. Are ri Ajawxel xyo'w loq ub'ixik nab'e jas ub'anik we koltajem ri', xuquje' ri xetowik xkib'ij chage chi qas jeri' wi ub'anik. ⁴ Ri Dios xuquje' xuk'utu ri uq'alajisanik ruk' mayijab'al taq jastaq xuquje' sib'alaj k'i k'utb'al, k'i sipanik ri xuya'o rumal ri urayib'al ku'x ri Tyoxalaj Uxlab'ixel.

Ri Jesucristo xjunamataj kuk' ri rachalal

⁵ Ri Dios man xub'an ta chike ri angelib' chi kab'an ke pu'wi' ri uwachulew ri kape na. ⁶ Jetaq ri xub'ij loq jun ojer:

*¿Jas ub'anik ri winaq che ri kel ku'x la che?
¿Jas ub'anik rija'l ri winaq rech jeri' kakoj la pa kuenta?*

⁷ *Ko'l uq'ij xb'an la che chikiwach ri angelib', xya la ri juluwem che xuquje' xya la uq'ij.*

⁸ *Xb'an la che chi kab'an rech pu'wi' ronojel ri jastaq.*

✧ **1:13** 1:13 Salmos 110:1.

We are ri Dios xb'anow che chi kab'an rech pu'wi' ronojel ri jastaq, Are kab'an rech pu'wi' ronojel ri jastaq. Pune kaqilo chi kamik k'amaja' na kab'an rech pu'wi' ronojel.✧ ⁹ Pune jeri', kaqilo chi ri Jesús xb'an k'ol uq'ij che chikiwach ri angelib', xya unimal uq'ij xuquje' juluwem che rumal xuriq ri kamikal. Xaq jeri' rumal ri utoq'ob' ri Dios, ri kamikal ri xuriq ri Jesús k'o xutayij chaqe qonojel.

¹⁰ Jeri' rumal taqal che ri tikol rech ronojel ri jastaq xuquje' ri yo'winaq uk'aslemal ronojel ri k'ollik, xub'ano chi xuriq k'ax ri b'anal rech ri koltajem rech jeri' ku'k'am na b'ik e k'i pa ri juluwem. ¹¹ Jeri' rumal cher ri katyoxirisaxik xuquje' ri ke'tyoxirisaxik, xa jun a'jchoq'e; rumal ri' ri Jesús man kuk'ixib'ej taj ub'ixik rachalal chike. ¹² Rumal ri' xub'ij: Kintzijo na ri b'i' la chike ri e wachalal; chikixo'l konojel ri komontyox la, kinq'ijila'j na ri b'i' la.✧

¹³ Xuquje' junmul chik xub'ij: *Kajeqi' na k'u'x chirij ri Dios*, xuquje' kutz'aqatisaj ub'ixik: *Chi ri' in k'o wi kuk' ri e ralk'wa'l ri Dios ri xu'ya chwe.*✧

¹⁴ Rumal k'u che ri xaq e tyo'j xuquje' e b'aq e wokowinaq, rumal ri' xujunamaj rib' ri Jesús kuk' rech rumal ri ukamikal xuchek' ri Itzel rumal chi are ri Itzel kab'an kan rech nab'e pu'wi' ri kamikal, ¹⁵ rech jeri' kekiritaj na konojel ri xa rumal ri xib'in ib' cho ri kamikal e k'o kanoq chuxe' ri jat'ib'al. ¹⁶ Rumal cher ri Jesús man xpe taj chikito'ik ri angelib' xane xpe chikito'ik ri e rija'l ri Abraham. ¹⁷ Rumal ri' tzi choq'aq' wi chi

✧ **2:8** 2:8 Salmos 8:4-6. ✧ **2:12** 2:12 Salmos 22:22. ✧ **2:13** 2:13 Isaías 8:17, 18.

kajunumataj kuk' ri e rachalal, rech jeri' kux ri nimalaj suk' xuquje' toq'ob'isal wach ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq rech jeri' kuchup ronojel ri makaj rech ri tinimit. ¹⁸ Ri Jesús are xuriq k'ax xtaqchi'x chub'anik mak, rumal k'u ri kamik ruk' ri ukwinem kakwinik ku'to' konojel ri ketaqchi'x chub'anik mak.

3

Ri Jesús are nim uq'ij cho ri Moisés

¹ Xaq jeri' qachalal, ix ri ix tyoxirisatal chik xuquje' k'o iwe che ri sik'inik rech chila' chikaj, chiwila' ri Jesús, are' are q'alajisal tzij xuquje' kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios, are k'amowinaq qab'e pa ri qakojob'al. ² Ri Cristo Jesús sib'alaj suk', rumal cher xub'ano ri xb'ix che, jetaq ri Moisés xnimanik che ri xb'ix che rumal ri Dios kub'ano. ³ Qas tzij wi, ri Jesús nim na uq'ij cho ri Moisés, jacha ta ne ri yakal rech ri jun ja, are nim uq'ij cho ri ja. ⁴ Jeri' rumal cher ronojel ja k'o jun yakal rech, are k'u ri tikowinaq ronojel ri jastaq are ri Dios. ⁵ Ri Moisés gas xunimaj wi ri Dios che ronojel ri xtaq wi, rech jeri' kakoj na che jun k'utb'al rumal ri kak'ulmataj na. ⁶ Are k'u ri Cristo, uk'ojol ri Dios are kab'an rech pu'wi' ri ja, uj ri' ri ja ri', rech jeri' kajeqi'k xuquje' kakub'i' qak'u'x chirij ri kub'an chaqe kaqana' nimal.

Ri nimanik

⁷ Rumal ri' jetaq ri kub'ij ri Tyoxalaj Uxlab'ixel:
We kita ri uch'ab'al,

⁸ *mikowirisaj ri iwanima' jetaq ri xk'ulmatajik are man xeniman taj ri nik'aj winaq a'j Israel, pa ri ulew ri katz'inowik.*

⁹ *Ri itat inan xinkik'ululaj xuquje' are xkaj xinb'an jastaq chikiwach pune kawinaq junab' xkil ri nuchak.*

¹⁰ *Rumal ri' xinyojtajik kuk' ri winaq ri', xinb'ij: "Man gas ta jeqel ri kanima' chwij xuquje' xketzelaj ri xinb'ij chike."*

¹¹ *Rumal ri' xinb'ij ruk' woyawal chi man ko'k ta wi pa ri wuxlanem.✧*

¹² Qachalal, chichajij iwib', rech man k'o ta jun chi'we kanoj ri ranima' che mak xuquje' xaq kakab'alaj uk'u'x rech man kel ta kanoq chirij ri k'aslik Dios. ¹³ Xane rumal che ri k'o na ri q'otaj chitaqchi'la iwib' ronojel q'ij rech man k'o ta jun chi'we kakowir kanoq rumal ri sub'unik ri kub'an ri makaj. ¹⁴ Xya'taj k'u ri qechab'al junam ruk' ri Cristo, rech jeri' kakub'i' na qak'u'x chirij Are' k'a pa ri k'isb'al rech jacha ri xqamajij loq.

¹⁵ *Jetaq ri xb'i'taj chi'we:*

We kitatab'ej ri uch'ab'al kamik, makikowirisaj ta ri iwanima'

jetaq ri xk'ulmatajik are man xeniman taj ri nik'aj winaq a'j Israel.✧ ¹⁶ Kamik k'ut ¿jachin k'u ri' ri winaq ri xkito k'a te ri' man xeniman taj? ¿La man k'u are ri nik'aj winaq a'j Israel ri xe'l loq je la' pa Egipto ri xk'am k'ib'e rumal ri Moisés? ¹⁷ ¿Jachin k'u kuk' ri' ri xyojtaj wi ri Dios kawinaq junab'? ¿La man k'u kuk' ri winaq ri xemakunik, ri xekam pa ri ulew ri katz'inowik? ¹⁸ ¿La man k'u chike we winaq

✧ **3:11** 3:11 Salmos 95:7-11. ✧ **3:15** 3:15 Salmos 95:7, 8.

ri' xb'ix wi chi ko'k pa ri uxlanem, xa k'u man xeniman taj? ¹⁹ Kaqilo chi man xekwin taj xo'kik pa ri uxlanem pa ri tinimit Canaán rumal cher man xkikoj ta ri xb'ix chike.

4

¹ Rumal k'u ri', qas qila na ri kaqab'ano, rumal cher pune ya'tal na b'e chage kujok pa ri uxlanem, k'o b'a jun mat ko'k kanoq. ² Rumal cher chage uj xtzijox wi ri utz laj tzij ri xtzijox chike a're', pune jeri' man k'o ta xutayij ri tzij chike ri xkitatab'ej, rumal cher man xkikoj ta ri xb'ix chike. ³ Are k'u ri uj ri xujkojonik che ri utz laj tzij, xujokik pa ri uxlanem, are k'u ri man xkikoj taj ri xb'ix chike xub'ij: *✧ Xaq jeri' ruk' woyawal xinb'ij chi man ko'k ta wi pa ri wuxlanem.* Jewa' xub'ij ri Dios rumal xna'taj che are xto'tajik chub'anik ri uchak are xutik ronojel ri uwachulew. ⁴ Jeri' rumal cher ri Tz'ib'atalik katzijon chirij ri wuq q'ij kub'ij: *Pa ri wuq q'ij xuxlan ri Dios che ronojel ri uchak.* ✧ ⁵ Xuquje' junmul chik pa ri tz'ib'atalik ri' kub'ij: *Man kekwin taj ko'k pa ri wuxlanem.* ✧ ⁶ Pune jeri' e k'o na jujun ri maja' ko'k pa ri uxlanem, are wa' ri xetow nab'e ri utz laj tzij, xa k'u rumal man xeniman taj rumal ri' man xo'k taj pa ri uxlanem. ⁷ Rumal ri' kuya chi na jun q'ij, are ri q'ij kamik, jeri', rumal k'u ri' are ik'owinaq chik sib'alaj k'i junab', ri David xub'ij: *We kita ri uch'ab'al ri Dios kamik, makib'an ta b'a ko che ri iwanima'.* ✧ ⁸ Ri

✧ **4:3** 4:3 Salmos 95:11. ✧ **4:4** 4:4 Génesis 2:2. ✧ **4:5** 4:5 Salmos 95:11. ✧ **4:7** 4:7 Salmos 95:7, 8.

Josué we ta xuya ri uxlanem chike, mat xtzijon ri Dios ri' chirij jun q'ijal chik. ⁹ Rumal ri' k'a k'o na jun uxlanem chike ri utinimit ri Dios. ¹⁰ Xapachin k'u ri kok pa ri uxlanem, kuxlan ri' che ri uchak, jetaq ri xub'an ri Dios, xuxlanik are xto'taj che ri uchak. ¹¹ Qakojo b'a qachuq'ab' rech kujok pa ri uxlanem ri', rech jeri' man k'o ta jun are ku'terene'j ri man xeniman taj.

¹² Qas tzij wi ri utzij ri Dios k'aslik xuquje' k'o ukwinem, k'o na cho ri ch'ich' ri keb' upu'chi' are kasak'inik. Kok b'ik k'a pa ri uk'u'x ri anima'aj, ri uxlab'al xuquje' k'a chupam ri ub'aqil ri winaq, xuquje' kuq'at tzij pu'wi' ri chomab'al xuquje' ri urayinik ri anima'aj. ¹³ Man k'o ta jun jastaq che ri tiktalik kakwinik karawaj rib' cho ri Dios. Ronojel ri jastaq q'alaj cho ri kilow ronojel, cho are' kaqaya wi na kwenta che ronojel.

Ri Jesús are kinimal ri ch'awenelab' cho ri Dios

¹⁴ Rumal b'a che ri ya'tal chaqe jun kinimal ri ch'awenelab' cho ri Dios ri xok b'ik pa ri kaj, ri Jesús uk'ojol ri Dios, chujjeqel b'a pa ri qakojob'al. ¹⁵ Rumal cher man k'o ta jun ch'awenel cho ri Dios pa qawi' ri mat karilo xuquje' kuchomaj chi kujtaqchi'x pa mak, rumal cher jeri' xb'an che Are' xwi che ri Are' maj wi mak xub'ano. ¹⁶ Xaq jeri' chujqeb' b'a ruk' ri Dios ruk' k'ulib'al k'u'x are k'o qarajawaxik rech jeri' kaqak'amawa'j ri utoq'ob' rech kujuto'o pa ri q'otaj ri qas kajawataj chaqe.

5

¹ Konojel k'u ri kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios, chikixo'l ri achyab' kecha' wi rech jeri' kakitzuj sipanik cho ri Dios rumal ri makaj.

² Rech jeri' ri Dios kutoq'ob'isaj kiwach ri man k'o ta keta'mab'al xuquje' ri e sachinaq kanoq, rumal kuchomaj chi ri winaq e junam ruk' are' man k'o ta kichuq'ab'. ³ Rumal ri', rajawaxik wi chi ri ch'awenel cho ri Dios kutzuj sipanik cho ri Dios rumal ri umak xuquje' rumal ri kimak ri tinimit.

⁴ Man k'o ta jun chike ri achyab' ri xaq pa rech wi kuk'am ri patanijik rech kux ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, xane are ri Dios kach'ab'en apanoq jetaq ri xk'ulmatajik ruk' ri Aarón. ⁵ Je xuquje' ri Cristo man xaq ta pa rech wi xub'an ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, xane are ri Dios xraj chi jeri' kak'ulmatajik, are ri Dios xb'in che: *At, at nuk'ojol kamik xinux atat*[☆] ⁶ Xuquje' pa ri Tz'ib'atalik kub'ij: *At, at ch'awenel wi cho ri Dios pa kiwi' ri winaq jetaq ri xuxik ri Melquisedec.*[☆]

⁷ Ri Cristo are xk'o'ji'k cho ri uwachulew xub'an ch'awem ruk' moch'och'em xuquje' ruk' oq'ej, xuta che ri Dios chi kakol che ri kamikal, xtataj k'u ri uch'awem rumal cher xub'ano ruk' moch'och'em. ⁸ Pune uk'ojol ri Dios, xreta'maj ri nimanik rumal ri k'axk'olal. ⁹ Are xto'taj ri Cristo chub'anik ronojel ri karaj ri Dios, xuxik kolonel rech jeri' xuya kikoltajem konojel ri kenimanik. ¹⁰ Rumal ri' ri Dios xub'an che ri Cristo chi xuxik

☆ 5:5 5:5 Salmos 2:7. ☆ 5:6 5:6 Salmos 110:4.

kinimal ch'awenelab' pa kiwi' ri winaq jetaq ri xuxik ri Melquisedec.

Qeta'maj uwach ri Dios

¹¹ Sib'alaj k'o na kaqab'ij chirij we jastaq ri', k'ax k'u ub'ixik chi'we rumal cher k'ax kib'an chuch'ob'ik. ¹² Rajawaxik ya wa' we ta ix a'jtijab' chik, xa k'u rajawaxik kixtijox chi na junmul rech kak'ut na chi'wach ri qas tzij rech ri Dios ri man k'ax ta uch'ob'ik. Pa jule' taq tzij chik, ix xaq je' leche na kitijo, man kixkwin ta na kitij ko taj jastaq. ¹³ Ri xaq xwi leche kutijo, man qas ta reta'm ri' ri kub'ij ri tzij rech suk'al, jer k'o jun laj nitz' ak'al ri k'a katu'n na. ¹⁴ Are k'u ri ko taq jastaq tijowik rij, xaq xwi ri winaq ri e nima'q chik ketijowik, are wa' ri winaq ri kekwinik kakich'ob' ri utz xuquje' ri man utz taj, jeri' rumal cher naq'atal chike kakich'ob' rij ri jastaq.

6

¹ Rumal k'u ri', man xwi ta b'a kaqilij ri nab'e taq k'utu'n ri xya chage chirij ri Cristo xane jo' chiqawach. Man are ta chi b'a kaqatzalij ub'ixik ri nab'e taq jastaq jetaq ri ch'ekoj koltajem ruk' ri chak ri xaq kamikal kuk'am loq, ri kojoniq chirij ri Dios, ² ri ucholajil chirij ri qasana', ri ya'oj q'ab'aj pa kiwi' ri winaq, ri k'astajib'al kiwach ri kaminaqib' xuquje' ri q'atoj tzij ri man k'o ta uk'isik. ³ Ronojel wa' kaqab'ano we kuya b'e ri Dios chage.

⁴ Rumal cher makuya ta chik chi ri winaq ri xetunax kanoq rumal ri sipanik rech chila' chikaj

xuquje' xya'taj kech ri Uxlab'ixel, ⁵ xuquje' utz xkita ri utz laj utzij ri Dios xuquje' utz xkita ri kwinem ri kape na. ⁶ Xetzaq chi k'u junmul, man kuya ta k'ut kab'an chi k'ak' chike junmul rumal man kuya taj karip chi junmul ri Uk'ojol ri Dios xa rumal ke a're'. ⁷ Rumal cher jetaq ta ne ri ulew, kub'iq' ri jab' ri kaqaj choch, k'a te ri' kuya uwach ri utz xuquje' je'l taq tiko'n kech ri ketikowik, kuk'amawa'j ri utewechi'b'al ri Dios. ⁸ Are k'u ri ulew ri xaq k'ix kak'iy choch, man k'o ta kutayij, xane xaq raye'm ketzelaxik xuquje' raye'm kaporoxik.

⁹ Are k'u ri ix loq'alaj taq wachalal, pune jeri' kaqab'ij chi'we, uchapom qak'u'x chi man ixtanalinaq taj che ri ikojonem, we ri' sib'alaj utz kub'an chi'we rech jeri' kixkolotajik. ¹⁰ Rumal cher ri Dios suk', man kasachan ta ri ichak rech loq'anik ri ib'anom xuquje' ri kib'an na chikito'ik ri e tyoxalaj taq winaq. ¹¹ Kurayij qanima' chi xaq je' kiwilij ub'anik ri chak k'a pa ri k'isb'al q'ij, rech jeri' kik'amawa'j ri utojb'alil. ¹² Man kixux ta saq'orib', xane chiwesaj kiwach ri rumal ri kikojob'al xuquje' ruk' aye'nik kakik'amawa'j ri b'i'tal loq chike.

¹³ Rumal cher are taq xub'ij loq ri Dios che ri Abraham, in katintewechi'j na. Rumal k'u che ri man k'o ta jun ruk' kub'an wi ri ch'ekom tzij, xub'an ri ch'ekom tzij ruk' are' pa utukel. ¹⁴ Ri Dios xub'ij che ri Abraham: *Qas tzij katin-tewechi'j na xuquje' ke'nk'iyarisaj na ri awija'l.* ✧ ¹⁵ Ri Abraham xraye'j ruk' ku'lib'al ku'x ri xb'ix

✧ **6:14** 6:14 Génesis 22:17.

loq che. ¹⁶ Qas tzij wi ri achyab' kakib'an ch'ekom tzij choch jun winaq ri nim regele'n chikiwach, are kab'i'taj jun jastaq kumal, makekwin taj kakitzalij kib' che ri xkib'ij. ¹⁷ Rumal ri' ri Dios rumal chi karaj kuk'ut chikiwach ri e'chanel chi ri b'i'tal loq man k'o ta jun kak'exowik, rumal ri' xub'an ri ch'ekom tzij. ¹⁸ Jeri' xub'ano rech rumal ri b'i'tal loq xuquje' ri ch'ekom tzij, are wa' keb' jastaq ri man kak'exetaj ta wi, rumal cher ri Dios man kub'an ta b'anoj tzij. Wa' we ri' kuya uku'lib'al qak'u'x rumal cher are kaqaj chi ri Dios kujuchajij, xuquje' qas ku'l wi qak'u'x chi kuya na chage ri ub'im loq. ¹⁹ Wa' we ri' qas kub'an chage chi qas kakub'i' qak'u'x jacha ta ne ri jun jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja' ko xekelik rumal cher ko xeketal rumal ri ch'ich' ri qajinaq pa ri ja', jewa' ri k'ulib'al ku'x ri kok b'ik chirij ri tasb'al ri k'o pa ri Ja Q'ijila'b'al Dios.* ²⁰ Chila' xok wi b'ik ri Jesús rumal qe, are wa' ri xb'an b'ik kinimal ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq che, jetaq ri xux ri Melquisedec.

7

Ri Jesús rachi'l ri Melquisedec

¹ Ri Melquisedec are jun nim taqanel rech ri tinimit Salem xuquje' ch'awenel pa kiwi' ri winaq rech ri nimalaj Dios, xpe chuk'ulaxik xuquje' chutewechi'j ri Abraham are xech'ektaj kanoq ri e taqanelab' rumal ² ri Abraham xuya ri lajupil rech ronojel ri xu'ch'eka loq pa ri ch'o'j

* **6:19** 6:19 Ri jukub' je ri k'o jun nimalaj ja ri ke' pu'wi' ri ja'.

che ri Melquisedec. ✧ Ri ub'i' ri Melquisedec kel kub'ij taqanel rech suk'al xuquje' taqanel rech ri tinimit Salem, ri kel kub'ij taqanel rech ja'maril. ³ Man k'o jun eta'maninaq jawje' xepe wi ri utat unan, man e k'o ta rati't u'mam, xuquje' man eta'matal jampa' xchapple'taj loq ri uk'aslemal xuquje' jampa' kak'isik, jun ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, kajunumataj ruk' ri uK'ojol ri Dios, ri k'aslik chib'e q'ij saq.

⁴ Qas chiwilampe' chi ri Melquisedec sib'alaj nim uq'ij, rumal ri' ri Abraham xuya ri lajuj re ronojel ri xu'ch'eka loq pa ri ch'o'j che. ⁵ Qas tzij wi, ri e rija'l ri Leví ri kakik'amawa'j uq'ab' ri ub'anik ri ch'awem cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, ri taqanik kub'ij chi taqal chike kakik'amawa'j ri lajuj re ri kich'ekoj ri tinimit, pa jule' taq tzij chik pune we winaq ri' alaxik kuk' ri nik'aj chik e rija'l xuquje' ri Abraham. ⁶ Ri Melquisedec k'ut, rumal che ri man rija'l ta ri Leví, xuk'amawa'j ri lajuj re ri xu'ch'eka loq ri Abraham pa ri ch'o'j k'a te ri' xutewechi'j ub'i' ri Dios rumal chi are' ub'im loq we jastaq ri' che. ⁷ Qas tzij wi qeta'm chi ri winaq ri kayo'w tewechib'al are nim cho ri kak'amawa'nik ri tewechib'al. ⁸ Ri e ch'awenelab' cho ri Dios ri kek'amawa'nik ri lajuj re ri kich'ekoj ri winaq, e winaq ri xa kekamik, are k'u ri Melquisedec k'aslik, rumal cher ri Tz'ib'atalik man kub'ij taj chi ri Melquisedec xkamik. ⁹ Kuya'o kaqab'ij chi ri e ch'awenelab' cho ri Dios kamik, ri e rija'l ri Leví, xkiya xuquje' ri lajuj re ri kich'ekoj che ri Melquisedec, rumal cher are ri Abraham xtojaw

✧ 7:2 7:2 Génesis 14:17-20.

pa kib'i' a're'. ¹⁰ Rumal cher konojel ri e rija'l ri Leví e rija'l ri Abraham. Pune k'amaja' kek'oji'k are xuriq ri Abraham ri Melquisedec, e k'o wi loq che ri Abraham.

¹¹ Are ri Dios xyo'wik ri taqanik chike ri tinimit Israel. We taqanik ri' xb'anik rumal cher xchomax rij chi ri e rija'l ri Leví ke'kito' ri winaq rech ku'x suk'. Xa k'u rumal cher man xekwin taj ri ch'awenelab' cho ri Dios xkib'an wa' we ri', tzi choq'aq' wi chi xpe jun k'ak' ch'awenel cho ri Dios: jun ch'awenel cho ri Dios ri man rija'l taj ri Aarón xane rija'l ri Melquisedec. ¹² Rumal cher we kak'exetaj ri ch'awenel cho ri Dios, kak'exetaj xuquje' ri taqanik. ¹³ Qas tzij, are Jesús we katzijox rij chi ri', Are' upetik chike jupuq winaq chik ri man patanijinaq taj cho ri tzujb'al. ¹⁴ Tzi q'alaj chi ri Ajawxel chike ri jupuq winaq Judá upetik wi, ri taqanik kub'ij chi man kuya taj kape jun ch'awenel cho ri Dios chike we winaq ri'.

¹⁵ Sib'alaj man k'ax taj uchomaxik we kaqakoj pa kwenta chi we ch'awenel cho ri Dios ri tajin kaqatzijoj rij, kajunumataj ruk' ri Melquisedec. ¹⁶ Man kajunumataj ta k'ut kuk' nik'aj ch'awenelab' chik, rumal cher man xcha' taj rumal chi kape chike jupuq k'yaqalik winaq, xane xcha'ik rumal cher k'aslik chib'e q'ij saq. ¹⁷ Kaq'alajisax k'ut pa ri Tz'ib'atalik are kub'ij: *At at ch'awenel pa kiwi' ri winaq chib'e q'ij saq, jetaq ri Melquisedec.* ✧ ¹⁸ Xaq jeri' ri utaqanik ri Moisés xq'ati'k rumal cher man k'o ta xutayij. ¹⁹ Rumal cher ri taqanik, man xkwin taj xub'an suk' chike ri winaq. Rumal k'u ri' xokisax chi loq

✧ 7:17 7:17 Salmos 110:4.

jun ku'lib'al ku'x ri kakwinik kujuqeb'isaj ruk' ri Dios.

²⁰ Ri Dios xub'an jun ch'ekom tzij kuk' chi kuya wi na jun kich'awenel cho ri Dios man jetaq ta ri e k'o kanoq nab'e. Ri nik'aj e ch'awenelab' ri e k'o kanoq nab'e are xo'kik man xb'an ta ch'ekom tzij kuk'. ²¹ Are xok ri Cristo che ch'awenel pa kiwi' ri winaq, ri Dios xub'an jun ch'ekom tzij ruk' Are', rumal cher pa ri Tz'ib'atalik kub'ij: *Ri Ajawxel xub'an jun ch'ekom tzij man kak'exen ta wi ri uchomanik: "At at ch'awenel wi chib'e q'ij saq, jetaq ri Melquisedec."* ✧ ²² Rumal ri' are ri Jesús yo'winaq ku'lib'al qak'u'x chi k'o jun je'l ch'ekom tzij ri uyo'm ri Dios chaqe. ²³ Sib'alaj e k'i ch'awenelab' xaq kakik'ex kib' chub'anik ri kipatan rumal chi kekamik. ²⁴ Ri Jesús rumal che ri maj ukamik, are wa ch'awenel pa kiwi' ri winaq, ri k'aslik chib'e q'ij saq. ²⁵ Rumal k'u ri' ri Jesús kakwinik ku'kol konojel ri keqeb' ruk' ri Dios jeri' rumal cher ri Are' k'aslik chib'e q'ij saq chub'anik ch'awem pa kiwi' konojel ri winaq amaq'el.

²⁶ Rumal cher ri Jesús are kinimal ch'awenelab' ri kajawataj chaqe. Rumal cher ri Jesús man k'o taj umak, man k'o ta ch'ulujil che Are', xuquje' man kachi'l ta a'jmakib' xane ya'tal nim uq'ij cho ri kaj. ²⁷ Man kajunumataj ta kuk' ri nik'aj e kinima'qil taq ch'awenelab' chik. Ri Jesús man kutzuj ta sipanik q'ij chi q'ij rumal ri umak, k'a te ri' rumal kimak ri tinimit, xane Are' xutzuj jun sipanik xa junmul chib'e q'ij saq, are ri uk'aslemal. ²⁸ Qas tzij wi, ri taqanik

✧ **7:21** 7:21 Salmos 110:4.

ku'cha' achyab' ri xaq keb'aq'o'tik rech ku'xik e kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios, are k'u ri ch'ekom tzij ri xb'anik are ya'om chik ri taqanik are xucha'o ri K'ojolaxel rech kok che kinima'qil ch'awenel pa kiwi' ri winaq, are wa ri b'antal suk' che, chib'e q'ij saq.

8

Ri kinimal ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq rech ri k'ak' ch'ekom tzij

¹ Kamik k'ut ri qas uk'u'x ri tajin kaqab'ij loq are chi k'o chik quk' ri kinimal ri e ch'awenelab' cho ri Dios, are wa' ri xt'uyi'k pa uwiq'ab' ri ut'uyulib'al ri Dios. ² Are wa' ri kinimal ch'awenelab' ri kapatanijik pa ri Tyoxalaj k'olib'al, are wa ri qas tzij Tabernáculo ri utz kuk'a'xik ri man achi taj yakowinaq. ³ Rumal cher kojonel ri e kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios, ya'tal b'e chike kakitzuj sipanik, tzi choq'aq' wi chi k'o kutzuj che sipanik. ⁴ We ta k'o ri Jesús cho ri uwachulew, mat b'a ch'awenel ri' cho ri Dios jeri' rumal e k'o chi ch'awenelab' cho ri Dios ri kakitzuj ri sipanik jetaq ri kub'ij ri utaqanik ri Moisés. ⁵ We ch'awenelab' cho ri Dios ri kapatanijik pa ri Tyoxalaj k'olib'al xaq esal uwach ri kape na, jacha ri xub'ij loq ri Moisés are jub'iq' karaj kuyak ri q'ijila'b'al Dios ri utz kuk'a'x kumal achyab', ri Dios xub'ij che ri Moisés: *Qas na'taj chawe je kab'an che jetaq ri xink'ut chawach pu'wi' le juyub'.** ⁶ Are k'u ri

* **8:5** 8:5b Ri nimalaj juyub' ri' are ri kab'ix "juyub' Sinaí" che.

chak ri xuya ri Dios che ri Jesucristo rumal Are' kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios, sib'alaj k'o na chikiwach nik'aj chik, rumal rech are' k'o jun ch'ekom tzij ri je'l na cho ronojel rumal cher pa Dios ya'tal chage jun je'l laj chi'nik.

⁷ Qas tzij wi, we ta ri nab'e ch'ekom tzij tz'aqat, mat xya chi ri' jun ukab' ch'ekom tzij. ⁸ Are k'u ri Dios, are xrilo chi man kaniman ta ri tinimit jetaq ri karaj Are' xub'ij:

Kape na ri q'ij are kinb'an na jun k'ak' ch'ekom tzij ruk' ri tinimit Israel xuquje' ruk' ri tinimit Judá.

⁹ *Man kajunumataj taj ruk' ri ch'ekom tzij ri xinb'an kuk' ri itat inan ojer; are xe'nwesaj loq pa Egipto xe'ntzuyej loq, rumal k'u che ri man xejeqi' taj pa ri ch'ekom tzij, man xel ta chi na k'u'x chike.*

¹⁰ *Rumal k'u ri' kinb'an chi na jun ch'ekom tzij kuk' ri tinimit Israel: "Kinya na ri nutaqanik pa ri kichomab'al xuquje' kintz'ib'aj na pa ri kanima'. In kinux na kiDios xuquje' a're' ku'x na e nutinimit."*

¹¹ *Pa ri q'ij ri' man choq'aq' ta chik chi jun kuya k'utu'n che ri uk'ulja xuquje' man k'o ta jun ri kub'ij che ri rachalal: "Chaweta'maj uwach ri Ajawxel, rumal cher konojel kaketa'maj na nuwach kachaple'taj la ruk' ri nitz' ak'al k'a ruk' ri nim winaq. ¹² Kinkuy na ri ketzelal xuquje' man kana'taj ta chi wi chwe ri kimak".* ☆

¹³ Ri Dios are xub'ij k'ak' che we ch'ekom tzij ri', xub'ij chi man k'o ta chi kutayij ri jun ri xik'ow kanoq rumal q'e'l chik xuquje' jub'iq' karaj kasach uwach.

☆ **8:12** 8:12 Jeremías 31:31-34.

9

Ri ojer taq sipanik

¹ Pa ri nab'e ch'ekom tzij ri Dios xuya ri ucholajil ri jastaq rech jeri' kab'an ri q'ijila'nik che, are wa' ri ucholajil ri q'ijila'nik cho ri uwachulew.

² Rumal cher pa ri nab'e k'olib'al rech ri Tabernáculo, ri ub'i'nam tyoxalaj k'olib'al ya'tal wi ri k'olib'al kantela, ri mexa xuquje' ri kaxlan wa ri tzujtal choch ri Dios. ³ Chirij ri ukab' tasb'al upam ri Tabernáculo ri utz kuk'a'xik ri ub'i'nam

sib'alaj tyoxalaj k'olib'al, ⁴ chila' k'o wi ri tzujb'al ri b'antal che q'ana pwaq, xuquje' chila' k'o wi ri kaxa rech ri ch'ekom tzij ri ch'uqтал che q'ana pwaq. Pa ri kaxa k'o wi ri jun xaru' b'antal che q'ana pwaq ri ya'tal maná chupam, xuquje'

ri uch'amí'y ri Aarón ri xtuxik, rachi'l ri lajúj taqanik ri tz'ib'atalik cho ri keb' tz'alam ab'aj.

⁵ Pu'wi' ri kaxa e k'o keb' angelib' kib'i'nam e querubin rech ri juluwem ruk' ri kinanoch'al kich'uqum ri ch'uqб'al uwi' ri arca. Man kuya ta k'ut kujtzijon chirij chanim pu'wi' we ri' chanim.

⁶ Jeri' ub'anik we jastaq ri' pa ri tyoxalaj k'olib'al. Q'ij chi q'ij ko'k b'ik ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa we k'olib'al ri' rech ke'kiq'ijila'j ri Dios. ⁷ Pa ri sib'alaj tyoxalaj k'olib'al k'ut xwi kokik ri kinimal ri ch'awenelab', we ri' xaq junmul pa jun junab' kak'ulmatajik. Ri ch'awenel are kok b'ik pa ri sib'alaj tyoxalaj k'olib'al kuk'am b'ik kik' rech kuta kuyb'al umak are' xuquje' ku'ta kuyb'al kimak ri winaq ri kemakunik man ruk' ta kichomab'al. ⁸ Ruk' we ri', ri Tyoxalaj Uxlab'ixel kuya uch'ob'ik chi are k'a

k'o na we Tabernáculo ri', man xaq ta xapachin kok pa ri sib'alaj Tyoxalaj k'olib'al. ⁹ Ronojel we ri' xb'anik rech jeri' xk'ut chiqawach chi ri sipanik xuquje' ri tzuju'nijik ri katzujik man k'o ta ukwinem chub'anik suk' che ri kichomab'al ri kakib'an ri q'ijila'nik ri'. ¹⁰ Wa' we ri' xaq e jastaq tijowik rij, jastaq qumuxik rij, jastaq ri kab'anik rech kach'ajch'ojir ri winaq, we jastaq ri' xeya loq k'a pa ri q'ij are xk'exen ronojel.

¹¹ Are k'u xul ri Cristo, ri kinima'qil ri ch'awenelab' pa ri Tabernáculo ri man kiq'ab' ta achyab' b'anowinaq, xuquje' man rech ta we uwachulew ri', ¹² xok b'ik xa junmul pa ri sib'alaj tyoxalaj k'olib'al, man xok ta b'ik chutzujik kikik'el ri ama' taq k'isik' xane are xu'tzuju ri ukik'el Are', rech jeri' xujukol che ri makaj. ¹³ Ri kikik'el ama' taq k'isik' xuquje' ama' taq wakax, xuquje' ri uchajil ri k'ojol taq wakax ri kachikox pa kiwi' ri winaq ri man e ch'ajch'oj taj ku'tyoxirisaj jeri' kech'ajch'ojirik. ¹⁴ We jeri', la mat k'u k'o na ri ukik'el ri Cristo, ri man k'o ta xa ta ne nitz' ch'uluj che ri xtzuj cho ri Dios, are wa' kuch'ajch'ob'ej na ri qachomab'al che ri itzel taq chak ri xaq kak'aman b'ik pa ri kamikal, rech jeri' kaqapataniy na ri k'aslik Dios.

¹⁵ Rumal ri', rumal ri Cristo xqak'am uq'ab' jun k'ak' ch'ekom tzij che ri Dios. Rech jeri' ri e sik'ital apanoq kakik'amawa'j ri echab'al ri man kasach ta uwach, jeri' rumal cher ri Jesús xkamik chikikirik konojel ri winaq che ri mak ri xkib'an kanoq chuxe' ri ojer ch'ekom tzij. ¹⁶ Pa we k'ak' ch'ekom tzij ri' sib'alaj choq'aq' kilik chi ri xyo'w kan ri wuj rech echab'al, kaminaq chik.

17 Rumal cher ri wuj rech echab'al xaq xwi' k'o kutayij we kakam ri yo'winaq kanoq, man kuya taj kachakun ri wuj we xaq je' k'aslik ri ajchoq'e. 18 Jeri' rumal are xb'an ri nab'e ch'ekom tzij, sib'alaj k'i a'waj xekamisaxik. 19 Are xb'i'taj ronojel ri taqanik rech ri Moisés chike ri tinimit, ri Moisés xuk'am ri kikik'el ri k'isik' xuquje' wakax rachi'l ja', kyaq lana, xuquje' jun uq'ab' ri q'ayes ub'i'nam hisopo, xuchikoj chirij ri wuj rech ri taqanik xuquje' chikij ri tinimit. 20 Jawa' xub'ij: *Are wa' ri kik' rech ch'ekom tzij ri xutaq loq ri Dios chi'we.*☆ 21 Xuquje' xuchikoj ri kik' pu'wi' ri Tabernáculo, xuquje' pu'wi' ronojel ri jastaq ri kakoj che ri q'ijila'nem. 22 Ri taqanik kub'ij chi ruk' kik' kach'ajch'ob'ex ronojel, jeri' rumal we man katixtob' kik' man kakuyutaj ta ri makaj.

23 Rumal ri' sib'alaj choq'aq' xekamisax ri a'waj rech jeri' kach'ajch'ob'ex ronojel ri k'o pa ri Tabernáculo, are wa jun esal uwach ri kaj. Pa ri kaj kajawatajik chi katzuj sipanik ri k'o na chikiwach ri a'waj. 24 Jeri' rumal ri Cristo man xok taj pa ri k'olib'al q'ijila'b'al Dios ri xaq achyab' e b'anowinaq, ri xaq esal uwach ri q'ijila'b'al Dios, xane xok b'ik pa ri kaj xu'ta che ri Dios chi kujukuyu. 25 Xuquje' man xok ta b'ik pa ri kaj chutzujik rib' sib'alaj k'i mul jetaq ri kub'an ri ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq rech uwachulew kok b'ik pa ri sib'alaj tyoxalaj k'olib'al chutzujik kikik'el a'waj. 26 We ta jeri' xub'an ri Cristo, sib'alaj k'i mul ta b'a

☆ 9:20 9:20 Éxodo 24:8.

ri xkamik xuchaple'j ta loq kamik ri' are xtiktaj loq ri uwachulew. Man je ta k'u ri' xub'ano pa ri k'isb'al rech taq ri q'ij xa junmul xuk'ut rib' chib'e q'ij saq rech jeri' xuk'is pu'wi' ri mak ruk' ri tzuju'nijik ri xub'ano. ²⁷ Jetaq ri b'i'tal loq, qonojel uj winaq xa junmul kujkamik, k'a te ri' kape na ri q'atoj tzij. ²⁸ Je xuquje' ri Cristo xa junmul xutzuj rib' rech jeri' karesaj ri kimak e k'i, k'a te ri' katzalij chi na loq man xa ta kulkam chi junmul rumal ri qamak xane kapetik chuya'ik koltajem chike ri kaye'm ri upetib'al.

10

¹ Ri taqanik rech ri Moisés xaq uq'equ'mal ri jastaq ri kape na, man qas ta are'. Rumal ri', ri taqanik man kakwin taj kub'an suk' chike ri winaq ri chi junab' kakitzuj ri sipanik ke ri kaminaq taq a'waj. ² We ta qas xkwinik ri taqanik chi resaxik ri makaj chib'e q'ij saq, mat b'a a'jmakib' ri' kakina'o xuquje' xetani' ta b'a ri' chutzujik ri sipanik kech kaminaq taq a'waj cho ri Dios. ³ Man je' ta k'u ri' kak'ulmatajik. We tzuju'nijik ri kab'anik junab' chi junab' xaq na'tab'al rech ri makaj ⁴ Rumal cher ri kikik'el ri e wakax xuquje' ri e k'isik' man kakwin taj kuchup ri makaj.

⁵ Rumal ri', are xpe ri Cristo cho ri uwachulew xub'ij:

Man kaqaj ta choch la ri sipanik xuquje' ri tzuju'nijik kech kaminaq taj a'waj, rumal ri' xya la nutyo'jal.

⁶ *Ri sipanik kech awaj ri keporoxik, xuquje' ri a'waj ri ketzujik rech kakuyutaj kimak ri winaq man xqaj ta cho la.*

⁷ *Rumal ri xinb'ij: Ri' in k'olik chub'anik ri kurayij ri anima' la jetaq ri kub'ij pa ri wuj ri tz'ib'atalik.✠*

⁸ *Nab'e xub'ij: Tzujun'ijik xuquje' sipanik, e porom taq a'waj xuquje' kik' chupb'al rech ri makaj man xqaj ta choch la. (We jastaq ri' xetzujik jetaq ri kub'ij ri taqanik.)* ⁹ *K'a te ri' xub'ij: In k'olik ri', in petinaq chub'anik ri urayib'al ku'x la. Chesaj la ri nab'e ch'ekom tzij rech kajegeb'a la ri ukab'.* ¹⁰ *Pa ri urayib'al uk'u'x ri Dios xb'antaj suk' chage pa ri utyo'jal ri Cristo ri xa junmul xtzuj cho ri Dios chib'e q'ij saq.*

¹¹ *Qas tzij wi ronojel ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq kub'an ri q'ijila'nem q'ij chi q'ij kutzuj ri sipanik kech taq a'waj ri man kakwin ta wi karesaj ri makaj.* ¹² *Are k'u ri Jesucristo are xtzujtaj ri xa jun sipanik choch ri makaj ri xjeqi'k chib'e q'ij saq, xt'uyi'k pa uwiqiq'ab' ri Dios.* ¹³ *Xaq raye'm chi keya ri uk'ulel chuxe' ri raqan rech kab'an chike chi kakimoch' kib'.* ¹⁴ *Jeri' rumal xa ruk' jun sipanik xub'an suk' chike ri utyoxirisam chik.* ¹⁵ *Ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xuquje' kutzijoq rij are kub'ij:*

¹⁶ *Are wa ri ch'ekom tzij ri kinb'an na kuk' are kik'ow we q'otaj ri', kacha ri Ajawxel. Kinya na ri nutaqanik pa kanima' xuquje' kintz'ib'aj na pa ri kichomab'al.✠*

¹⁷ *Xuquje' xub'ij: Man kana'taj ta chi wi chwe ri*

✠ **10:7** 10:7 Salmos 40:6-8. ✠ **10:16** 10:16 Jeremías 31:33.

ketzelal xuquje' ri kimak. ✧ ¹⁸ Jeri' rumal cher we xkuyutaj ri makaj man k'o ta kutayij sipanik kech a'waj katzujik cho ri makaj.

Rajawaxik chi kujqaj cho ri Dios

¹⁹ Xaq jeri' qachalal, rumal ri ukik'el ri Cristo ya'tal b'e chaqe kujokik pa ri sib'alaj Tyox k'olib'al. ²⁰ Rumal cher are xkam ri Jesús, xujaq kanoq ri b'e are xuraqij ri tasb'al ri kujuq'atej. Kamik k'ut ri Jesús k'aslik, xa rumal rech kujkwinik kujqeb' ruk' ri Dios pa jun k'ak' b'e. ²¹ Rumal k'u che ri k'o jun nimalaj qak'amal b'e ri nab'e chikiwach konojel ri u'winaq ri Dios, ²² chujqeb' b'a ruk' ri Dios ruk' jun ch'ajch'oj laj anima'aj xuquje' gas ko kujk'oji'k ruk' kojjob'al, man ruk' ta ch'ulujil ri k'o pa taq ri qachomab'al xuquje' qach'ajom ri qatyo'jal ruk' ch'ajch'oj ja'. ²³ Ko chujk'oloq, jeqel qak'u'x chirij ri Dios rumal cher gas kub'an wi na ri ub'im loq chaqe. ²⁴ Chel qak'u'x chiqajujunal rech jeri' kujkwinik kaqaloq'aj qib' xuquje' kaqab'an ri utz laj taq chak. ²⁵ Mujtani'k che ri b'enam pa taq ri mulim ib' jetaq ri kakib'an e jujun, xane qataqchi'j qib' chqajujunal, gas are qilij ub'anik jeri' rumal ri q'ij are katzalij loq ri Ajawxel xqeb' loq.

²⁶ We xeta'mataj ri gas tzij qumal k'a te ri' xaq je' kujmakunik, man k'o ta chi jun sipanik ri kakwinik kujukuyu. ²⁷ Xane xaq xwi qaye'm ri k'axk'olal rech ri q'aq' ri ku'poroj na ri u'k'ulel ri Dios. ²⁸ Ojer, xapachin ri kilitajik kumal e keb' winaq chi man kunimaj taj ri utaqanik ri Moisés, man katoq'ob'isax ta uwach, xane kakamisaxik.

✧ **10:17** 10:17 Jeremías 31:34.

²⁹ La are k'u mat kaq'at tzij pu'wi' ri winaq ri karezelaj uwach ri uk'ojol ri Dios, ri kub'ij chi man k'o ta kutayij ri ukamikal, ri jewa' keno'jinik kaketzelay ri Uxlab'al rech ri utoq'ob' ri Dios.

³⁰ Qeta'm uwach ri Dios, ri xub'ij:✠

In kintojow na uk'axelal chike, in kinq'atow na tzij pa kiwi'.

Xuquje' xub'ij: *Ri Dios kuq'at na tzij pa kiwi' ri utinimit.*✠

³¹ ¡Sib'alaj k'ax, we kaq'at tzij pu'wi' jun winaq rumal ri k'aslik Dios!

³² Chena'taj chi'we ri k'axk'olal ri xixik'ow wi, are k'a te wi xixkojon che ri utz laj tzij. ³³ Jujun mul xb'ix itzel taq tzij chi'we chikiwach sib'alaj e k'i winaq, k'o chi jujun mul xikub'isaj kik'u'x ri jewa' xb'an chike. ³⁴ Xuquje' xel ik'u'x chike ri e tz'apil pa taq che', are xmaj ri iwechab'al pune k'ax xiriqo, xixki'kotik, rumal cher iweta'm chi k'o jun je'l laq iwechab'al ri man kasach ta uwach. ³⁵ Mixtani'k chujeqeb'axik ik'u'x chirij ri Dios rech jeri' kik'amawa'j na jun nimalaj tojb'al iwe. ³⁶ Ko chixk'oloq rech are xb'antaj ri urayib'al uk'u'x ri Dios iwumal kik'amawa'j ri ub'im loq chi'we:

³⁷ *Rumal cher man naj ta chik karaj, ri petik rij, kape na, man kab'eyetaj taj loq.*

³⁸ *Are k'u ri suk' winaq kak'asi' na rumal ri kojob'al, we k'u katzalij kanoq chirij makaqaj ta ri' chinuwach.*✠

³⁹ Ri uj k'ut, man uj kachi'l taj ri ketzalij kanoq,

✠ **10:30** 10:30 Deuteronomio 32:35. ✠ **10:30** 10:30 Deuteronomio 32:36; Salmos 135:14. ✠ **10:38** 10:38 Habacuc 2:3, 4.

ri kasach kiwach, xane uj kachi'l ri k'o kikojob'al chuchajixik ri kik'aslemal.

11

Ri jastaq ri xb'anik ruk' kojob'al

¹ Ri kojoniq are chi qas tzij kaqaye'j xuquje' kakub'i' qak'u'x chi kaqak'amawa'j na ri man kaqil ta uwach. ² Jeri' rumal che ri rumal ri kojob'al ri Dios xu'k'amawa'j ri qatat qanan ojer.

³ Xuquje' rumal ri kojob'al kaqach'ob'o chi rumal ri utzij ri Dios xtititaj ronojel ri jastaq ri kaqil uwach xuquje' ri man kaqil ta uwach jeri' ri kaqil uwach xb'anik rumal ri man kaqil ta uwach.

⁴ Rumal ri kojob'al ri Abel xutzuj jun sipanik ri sib'alaj xqaj cho ri Dios man kajunumataj ta ruk' ri rech ri Caín, rumal ri' xq'alajisaxik chi jun suk'alaj winaq, rumal cher ri Dios xuk'am ri usipanik. Xuquje' pune kaminaq chik ri Abel k'o kaqeta'maj chirij ri uku'lib'al uk'u'x chirij ri Dios.✧

⁵ Rumal ri kojob'al ri Enoc xesax b'ik pa we uwachulew ri' rech jeri' man xkam taj, are maja' kak'am b'ik xnimanik xuquje' xqaj cho ri Dios man xriqitaj ta chi k'u wi, rumal cher are ri Dios xk'amow b'ik.✧ ⁶ Qas tzij wi, we man k'o qakojob'al man kujqaj ta wi cho ri Dios, jeri' rumal ri kaqet ruk' ri Dios choq'aq' wi kukojo chi k'o ri Dios xuquje' Are' katewchi'nik ri kajeqi' uk'u'x chirij.

✧ **11:4** 11:4 Génesis 4:4. ✧ **11:5** 11:5 Génesis 5:22, 24.

⁷ Rumal ri kojjob'al xb'ix loq che ri Noé ri kak'ulmataj na, ruk' moch'oj ib' xuyako ri arca rech jeri' xu'kol ri e k'o pa ri rachoch.✧ Ruk' ri kojjob'al xuq'at tzij pa kiwi' ri winaq ajuwachulew xuquje' xuxik echa'nel rech ri suk'al ri kak'amawa'xik rumal ri kojjob'al.

⁸ Ri Abraham rumal chi k'o ukojob'al xnimanik xel b'ik pa ri k'olib'al ri k'o wi, xe' pa ri k'olib'al ri xuk'amawa'j na che rechab'al, xe'ek, pune man reta'm taj jawje' ri ke' wi. ⁹ Rumal che ri k'o ukojob'al, xk'oji'k pa ri tinimit jacha kub'an jun ik'owel pa ri ulew ri xtzuq che, xuquje' xk'oji'k pa taq ri ja ri xaq che atz'yaq xuquje' che' b'antal wi, e rachi'l ri Isaac xuquje' ri Jacob are wa' e rachi'l chi rechab'exik ri tzujtal loq. ¹⁰ Jeri', rumal cher ri Abraham raye'm ri tinimit ri uyakom ri Dios, ri qas ko xuquje' utz b'antal chuyakik.

¹¹ Rumal ri kojjob'al, ri Dios xuya uchuq'ab' ri Sara rech kak'oji' ral pune man kakwinik kek'oji' ral, ✧ rumal cher ri Sara xkub'i' uk'u'x chi ri Dios kub'ano ri ub'im loq. ¹² Rumal ri' ri Abraham are jub'iq' karaj kakamik xek'oji' sib'alaj e k'i rija'l kejunumataj ruk' ri ch'umil ri e k'o cho ri kaj xuquje' ri sanyob' ri k'o chuchi' ri plo, man k'o ta jun kakwinik ka'jilanik.

¹³ Konojel we winaq ri xe'qatzijoj xek'am b'ik man xkik'amawa'j ta ri jastaq ri xtzuq chike, xane xwi xkil apanoq chi petinaq xuquje' xkib'ij chi xaq i'k'owel xuquje' man e rech taj ri uwachulew. ¹⁴ Ri winaq ri jewa' kakib'ij, qas kakik'utu chi qas man ajuwachulew taj, xane

✧ **11:7** 11:7 Génesis 6; 9. ✧ **11:11** 11:11 Génesis 21:1, 2.

tajin kakitzukuj na jun kitinimit. ¹⁵ We winaq ri' man are ta tajin kakichomaj rij ri tinimit ri xe'l wi loq, we ta jeri', xetzalij ta b'a kan ri' je la'. ¹⁶ Xane are kakirayij jun kitinimit ri k'o na cho ronojel, are wa' ri k'o pa ri kaj. Rumal ri' ri Dios man xuk'ixib'ej taj chi we winaq ri' xkib'ij kiDios che, xane xuyak jun tinimit ri xaq ke a're'.

¹⁷ Rumal ri kojjob'al, ri Abraham xunimaj ri Dios are xtaqchi'x chutzujik, ri Isaac ri xa jun uk'ojol, che sipanik. ¹⁸ Pune xub'ij ri Dios che chi kek'oji' na sib'alaj e k'i rija'l rumal rech ri Isaac. ¹⁹ Ri Abraham reta'm chi ri Dios k'o ukwinem chikik'astajisaxik ri kaminaqib', jeri' xaq esal uwach chi ri Isaac xk'astajik chikixo'l ri kaminaqib'.✧

²⁰ Rumal ri kojjob'al ri Isaac xu'tewechi'j ri u'k'ojol ri Jacob rachi'l ri Esaú, xril apanoq ri kak'ulmatajik pa ri q'ij ri petinaq.✧ ²¹ Rumal ri kojjob'al ri Jacob are jub'iq' karaj kakamik, xu'tewechi'j chi kijujunal ri e ralk'wa'l ri José, k'a te ri' xuq'ijila'j ri Dios xuq'ale'j ri utza'm ri uch'ami'y.✧ ²² Ri José rumal ri kojjob'al are jub'iq' karaj kakamik, xutzijoj chi ke'l na loq ri winaq a'j Israel je la' pa ri tinimit Egipto, xuquje' xub'ij kanoq chike chi kakik'am b'ik ri ub'aqil are keb'ek.✧

²³ Rumal ri kojjob'al ri Moisés are xk'oji'k xawaxik oxib' ik' kumal ri utat unan, rumal cher xkilo chi ri k'in laj ak'al sib'alaj je'l kaka'yik, man xkixi'j ta kib' cho ri utaqanik ri nim taqanel.✧

✧ **11:19** 11:19 Génesis 22:1-16. ✧ **11:20** 11:20 Génesis 27:1-28; 7. ✧ **11:21** 11:21 Génesis 47:31. ✧ **11:22** 11:22 Génesis 47:31. ✧ **11:23** 11:23 Éxodo 1:16; 2:10.

24 Rumal ri kojjob'al, ri Moisés are achi chik, man xraj taj xuk'amawa'j uq'ab' chi ral ri umi'al ri faraón. 25 Ri Moisés man xraj taj xuk'amawa'j ri ya'tal che jetaq jun winaq ri a'j Egipto, rumal cher we jastaq ri' makaj cho ri Dios, xane are xukoch'o xb'an k'ax che ruk' ri utinimit ri Dios. 26 Man xraj taj xuk'amawa'j ri q'inomal rech Egipto, are xuchomaj chi are katanik kuriq k'ax jetaq ri k'ax ri kuriq na ri Cristo, jeri' rumal cher reta'm chi are ri Dios kayo'w na ri utojb'alil che. 27 Rumal ri kojjob'al, ri Moisés xel b'ik pa ri tinimit Egipto, man xuxi'j ta rib' che ri royawal ri nim taqanel, ko xk'o'ji'k pa ri uchomanik, are xuka'yej ri Dios ri man kilitaj ta uwach.✧

28 Rumal ri kojjob'al xrik'owisaj ri nimaq'ij rech Pascua, xuquje' xtaqanik chi ri a'j Israel kakichikoj kik' chuchi' taq ri kachoch rech jeri' ri ángel rech ri kamikal man xu'kamisaj ta ri e nab'yal taq kal ri a'j Israel.✧ 29 Rumal ri kojjob'al, ri winaq a'j Israel kiq'axaj ri kyaq plo jetaq ta ne chi xeb'inik choch ri chaqi'j uwachulew, ri winaq a'j Egipto, are xkaj xeq'ax pa ri plo, xejiq' kanoq.✧

30 Rumal ri kojjob'al xetzaq ri tapya ri usutim rij ri tinimit Jericó, are xesutin wuqub' mul ri a'j Israel chirij.✧ 31 Rumal ri kojjob'al, ri ixoq ub'i' Rahab, ri kuk'ayij rib' kamakun kuk' taq achyab', man xkam taj kuk' ri winaq ri man xeniman taj, rumal cher utz xub'an che kik'amawa'xik ri xetaq b'ik chi rilik ri tinimit Jericó.✧

✧ **11:27** 11:27 Éxodo 21:11-22. ✧ **11:28** 11:28 Éxodo 11:1; 12:51.

✧ **11:29** 11:29 Éxodo 13:17; 14:31. ✧ **11:30** 11:30 Josué 6:1-21.

✧ **11:31** 11:31 Josué 2:1-24; 6:22, 23.

³² ¿Jas chi k'u ri kinb'ij na? Xa man kuya ta chi ri q'otaj chutzijoxik kij ri Gedeón, Barac, Sansón, Jefté, David, Samuel, xuquje' ri e q'alajisal taq tzij. ³³ We winaq ri' ruk' ri kikojob'al xech'eken chike ri tinimit, xkiq'at tzij pa kiwi', xuquje' xkik'amawa'j ri b'i'tal loq chike, xkitz'apij upakichi' ri e koj, ³⁴ Xkichup nimaq taq q'aq'. Ri winaq man xekwin taj che kikamisaxik ruk' sak'ib'al, pa ri ch'o'j xkik'utu chi gas k'o kichuq'ab', ri ajch'o'jab' e kik'ulel xa'nimaj b'ik chikiwach. ³⁵ Ri ixoqib' rumal che ri xkub'i' kik'u'x chirij ri Dios, xek'astaj na ri e kikaminaqib'. E k'o chi jujun ri xech'ayik xekamisaxik man xkaj taj chi xetzoqopix kanoq jeri' rumal cher keta'm chi sib'alaj je'l ri k'aslemal ri kakiriq na are kek'astajik. ³⁶ E nik'aj chik xkiriq yoq'ik, xkiriq ch'ayik, xejat'ix ruk' taq ch'ich' jat'ib'al k'a te ri' xetz'apix pa che'. ³⁷ Xeb'an che ab'aj, xesyerixik, xe'sax pa keb'. Xa'nimajik xeb'ek naj naqaj, kikojom utz'u'mal chij xuquje' utz'u'mal k'isik' che katz'yaq, xkiriq ri meb'ail, xkiriq ri b'is, k'ax xb'an chike. ³⁸ Ri winaq ri a'juwachulew man xtaqi' ta chike xek'oji' we utz taq winaq ri' kuk', rumal ri' we winaq ri' man k'yaqal taj xek'oji' wi, xane xek'oji' pa taq ri ulew ri katz'inowik, pa taq ri juyub', xuquje' pa taq ri jul. ³⁹ Konojel we winaq ri', pune utz xeno'jinik xuquje' xki'kotik ri Dios kuk', man k'o ta jun chike xuk'amawa'j ri b'i'tal loq. ⁴⁰ Jeri' xk'ulmatajik, rumal k'o apanoq jun je'l laj uchomanik ri Dios chaqe uj, rech jeri' kaqak'amawa'j ri b'i'tal loq chaqe. Ri Dios xwi

kub'an na suk' chike ri' ri winaq ri', we xb'antaj suk' chaqe uj.

12

Ri k'axk'olal xuquje' ri qaku'lib'al ku'x chirij ri Dios

¹ Rumal k'u che ri sutital qij kumal sib'alaj k'i winaq ri tajin kujilow loq, qaya b'a kanoq ri ra'lal ri makaj ri xaq kujuq'atej, xane are qilij ri b'inem ri k'o chiqawach. ² Are qila ri Jesús rumal cher chirij are' ku'l wi qak'u'x rumal are' xmajin loq ri qakojob'al xuquje' are katz'aqatisan na. Are ri Jesús xq'i'owik ri k'ixib'al are xkamik cho ri ripb'al rumal cher reta'm chi kaki'kot na are kik'ow chupam ri k'axk'olal. Chanim k'ut t'uyul pa uwiq'ab' ri ut'uyulib'al ri Dios pa ri kaj.

³ Chixchoman chirij ri xno'jinik ri Jesús. Sib'alaj e k'i winaq xe'tzelan uwach xuquje' xkib'an k'ax che, man xtzalij ta k'u kan chirij. Rumal ri' man kuya taj kixq'i'taj chub'anik ri tajin kib'ano. ⁴ K'amaja' ya kixkamisaxik pa ri ch'o'j ri kib'an ruk' ri mak. ⁵ La xsachan k'u chi'we ri utzij ri Dios ri b'i'tal loq chuya'ik ichuq'ab' jeri' rumal cher ix ralk'wa'l ri Dios. Ri tzij ri xb'ix loq chi'we kub'ij:

Nuk'ojol, man kawetzelay taj ri pixab' ri kuya ri Ajawxel chawe, xuquje' man katchuquchub' taj are katuyajo.

⁶ *Rumal cher ri Dios kusuk'umaj ri kuloq'aj xuquje' kurapuj ri kuk'amawa'j che ralk'wa'l.*✧

⁷ Ri Dios kixuk'amawa'j che ralk'wa'l we kikoch'o

✧ 12:6 12:6 Proverbios 3:11, 12.

ri uyojonik ri Dios, rumal cher man k'o ta jun tataxel ri' ri mat ku'yaj ri ralk'wa'l. ⁸ We man kixuyaj ri Dios jetaq ri kub'an chike ri e ralk'wa'l, man qas ta b'a ix ralk'wa'l ri Dios ri'. ⁹ Ojer, are uj ak'alab' na, ri e qatat qanan rech ri uwachulew xe'qanimaj pune xujkiyajo. La are ta k'u mat kaqanimaj ri Dios, ri qatat ri k'o pa ri kaj, rumal we kaqanimaj ri kub'ij kaqarik na jun alik k'aslemal. ¹⁰ Qas tzij ri qatat qanan ojer xujkiyajo xuquje' xujkipixib'aj jun janipa q'ij jetaq ri xkaj, ri Dios k'ut kujupixab'aj rumal karaj kujuxik tyoxalaj taq winaq jacha ri are' sib'alaj tyox. ¹¹ Qas tzij man k'o ta jun pixab' ri qas kaqaj pa ranima' jun, xane sib'alaj k'ax kano'wik, pune jeri' are kak'amawa'tajik kuya ja'maril, suk'al chike ri xek'amawa'nik.

¹² Rumal b'a ri', pune q'i'tajinaq chi ri iq'ab' xuquje' ri iwaqan, chik'amawa'j ichuq'ab'. ¹³ Chixb'inoq pa ri suk' b'e, rech ri man kakwin taj kab'linik, kutzirik xuquje' kuchaple'j b'inem.✧

¹⁴ Chixk'oloq pa ja'maril kuk' konojel ri winaq xuquje' chinimaj ri Dios rumal cher we man kixnimanik man ki'wila ta uwach ri' ri Dios. ¹⁵ Qas chiwila' chi man k'o ta jun mat kuriq ri utoq'ob' ri Dios, xuquje' chi man k'o ta jun kak'iy kachkatem pa ranima' jeri' man kub'an ta k'ax chike nik'aj chik. ¹⁶ Xuquje' man k'o ta b'a jun kub'an mak kuk' taq achyab' xuquje' kuk' ixoqib' xuquje' maretzelaj uwach ri Dios jetaq ri xub'an ri Esaú, xuk'ayij ri tewecheckbox'al re ri unab'ya'lil cho jun laq urikil. ¹⁷ Xuquje'

✧ **12:13** 12:13 Proverbios 4:26.

iweta'm chi ri Esau xraj chi na xuk'amawa'j we teweçhib'al ri', man xk'amawa'x ta chik: Man xya ta chib'e che xuk'ex uk'u'x pune xoq'ik chutayik ri teweçhib'al.*

18 Ri ix man xixqeb' ta chi rilik xuquje' chuchapik ri juyub' Sinaí chupam ri juyub' ri' k'o q'aq' kajininik, q'equ'mal, q'eqmuj, xuquje' kaqulja. 19 Xuquje' xkita ri roq'ib'al ri uk'a', ri uch'ab'al ri Dios, are xuya ri taqanik. Ri xetowik we ch'ab'al ri' pa ri juyub' Sinaí, xkib'ochi'j rech katanik ri ch'ab'al ri'. 20 Rumal ri' man k'o ta jun kaq'i'ow unimaxik ri tajin kab'ix chike, ri winaq o awaj ri kapaqi' cho ri juyub' che ab'aj kakamisaxik o kateq' che tz'ijtz'ik ch'ich'.* 21 Sib'alaj xib'ib'al we jun k'utb'al ri', rumal ri' xub'ij ri Moisés: Tajin kinb'irib'at che xib'in ib'.*

22 Ri ix k'ut xixqeb' chuxukut ri juyub' Sión xuquje' chuxukut ri utinimit ri Dios, ri k'aslik chib'e q'ij saq. Ri tinimit ri' are Jerusalén ri k'o pa ri kaj, chila' e k'o wi sib'alaj e k'i mil angelib' ri kakiq'ijila'j ri Dios. 23 Chila' e k'o wi konojel ri xu'k'amawa'j ri Dios che ralk'wa'l xuquje' xuya b'e chike kek'o'ji'k pa ri kaj, ix kixqeb' ruk' ri Dios ri kuq'at na tzij pu'wi' ri winaq cho ri uwachulew. Chila' ruk' ri Dios e k'o wi ri uxlab'al kech ri e suk' taq winaq ri xb'an suk' chike rumal ri Dios. 24 Ix xixqeb' ruk' ri Jesús, na'taj chi'we chi xa rumal ri Are' ri Dios xub'an jun k'ak' ch'ekom tzij iwuk' ix. Tyox che ri ukik'el ri Jesús ri xtixtob'ik are xkamik

* **12:17** 12:17 Génesis 25:27-34. * **12:20** 12:20 Éxodo 19:12, 13. * **12:21** 12:21 Deuteronomio 9:19.

xe'kuyutaj ri qamak. Rumal k'u ri', ri Jesús are nim uq'ij cho ri Abel, rumal cher ri ukik'el ri Abel man kakuyun taj xane are karaj kab'an q'atoj tzij.

²⁵ Chiwila b'a iwib', miwetzelay ri uch'ab'al ri Dios rumal cher we man xtoq'ob'isax kiwach ri winaq a'j Israel ri e k'o cho ri uwachulew, la are ta k'u katoq'ob'isax qawach uj we man kaqato ri ch'ab'al upetik pa ri kaj ri kujupixab'aj. ²⁶ Ojer, ri ch'ab'al ri' xubirirej ri uwachulew, xub'ij xuquje' loq: *Kinb'irirej chi na junmul man xwi ta ri uwachulew, xane ri kaj rachi'l ri uwachulew.*✧

²⁷ Are kub'ij ri tzij junmul chi na, tajin kub'ij chi karesaj na b'ik ri jastaq ri tiktalik, rech jeri' xwi kekanaj kanoq ri jastaq ri man utz taj kesalab'axik. Rech jeri' kaqaq'ijila'j ri Dios jetaq ri kaqaj cho are', ruk' moch'och'em ib'.

²⁸ Tyox che ri Dios, ri ajawarem ri kuya ri Dios chaqe man kasalab'ataj taj. Rumal ri' rajawaxik kaqaq'ijila'j ri Dios ruk' loq'anik xuquje' kaqaya ri q'ijila'nik che ri kaqaj choch. ²⁹ Jeri', rumal cher ri qaDios are q'aq' ri kaja'risanik.

13

K'isb'al taq pixab'

¹ Chilooq'aj iwib' chi'jujunal, jetaq ri gas iwachalal iwib'. ² Masachan chi'we kik'amawa'xik ri winaq cho ri iwachoch, rumal chi e k'i winaq xe'kik'amawa'j winaq cho ri kachoch man keta'm taj chi angelib' ri xe'kik'amawa'j.

✧ **12:26** 12:26 Hageo 2:6.

³ Chena'taj chi'we ri e tz'apital pa che', jetaq ta ne chi ix tz'apital junam kuk', xuquje' chena'taj chi'we ri kab'an k'ax chike, jetaq ta ne chi ix tajin kixriqow ri k'ax.

⁴ Rajawaxik nim kiwil ri k'ulanem xuquje' nim chiwila ri achi ri xa jun rixoqil xuquje' ri ixoq xa jun rachajil, rumal cher ri Dios kuq'at na tzij pa kiwi' ri e kakab' kachajil, ri e kakab' kixoqil xuquje' ri kakib'an taq mak kuk' taq achyab' xuquje' kuk' taq ixoqib'.

⁵ Man kak'axir ta ri iwanima' chuloq'axik ri pwaq, xuquje' ku'l ik'u'x ruk' ri k'o iwuk', rumal cher ri Dios ub'im loq: *Man katinya ta kanoq atukel xuquje' man katintzaq ta kanoq.* ✧ ⁶ Xaq jeri' ruk' ku'lib'al ku'x kujkwinik kaqab'ij: *Are ri Ajawxel kinto'wik; man kinxi'j ta wib', man k'o ta jun kakwinik kub'an k'ax chwe.* ✧

⁷ Chena'taj chi'we ri e k'amal taq ib'e, rumal a're' xetzijon ri utzij ri Dios chi'we, chiwila ri kino'jib'al xuquje' chiwesaj uwach ri kikojob'al.

⁸ Ri Jesucristo man kak'exen ta wi, Are' kanoq iwir, Are' kamik xuquje' Are' amaq'el. ⁹ Xaq miterene'j jule' taq k'utu'n chik ri man are ta uk'utu'n ri Cristo. Are utz chi ri anima'aj kuk'am uchuq'ab' che ri toq'ob', man che ta ri tijowik rij ri kub'ij ri naq'atajib'al ri man k'o taj kutayij chike ri ketijowik.

¹⁰ Ri uj ya'tal jun tzujb'al sipanik chage jawje' man kekwin ta wi kewa' ri ajchakib' ri kechakun pa ri Tabernáculo. ¹¹ Jeri' rumal cher ri kin-ima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios kukoj b'ik ri

✧ 13:5 13:5 Deuteronomio 31:6. ✧ 13:6 13:6 Salmos 118:6, 7.

kikik'el ri a'waj pa ri Tyoxalaj k'olib'al rech jeri' kakuyutaj ri makaj, ri kityo'jal k'u ri kaminaq taq a'waj kaporoxik chrij ri tinimit. ¹² Rumal ri', ri Jesús rumal utyoxirisaxik ri tinimit ruk' ri ukik'el, xkamisaxik chirij ri tinimit. ¹³ Chujel b'a b'ik uj xuquje' ruk' ri Jesús, qak'ama qe ri k'ixib'al ri xuriqo are xekeb'ax cho ri ripb'al. ¹⁴ Rumal cher man k'o ta jun qatinimit waral cho ri uwachulew, xane are qaye'm ri tinimit ri kape na. ¹⁵ Xaq jeri' qatzuju che ri Dios pa ri ub'i' ri Jesús, sipanik rech q'ijila'nem, are wa' ri q'ijila'nik ri kaqaya ruk' ri qachi' ri kuq'alajisaj ri ub'i'. ¹⁶ Masachan ub'anik ri utzilal chi'we xuquje' chiya ke' nik'aj chik ri jastaq iwe, rumal cher are wa' ri kaqaj cho ri Dios.

¹⁷ Chi'nimaj ri e k'amal taq ib'e, xuquje' chimoch'o iwib' chikiwach, jeri' rumal cher a're' kixchajinik, je ta ne chi a're' kejachow na kwenta cho ri Dios che ri kak'ulmataj iwuk' ix.

¹⁸ Chib'ana ch'awem pa qawi', rumal cher qeta'm uj chi man k'o ta jun etzelal pa ri qachomab'al xuquje' kaqaj kaqab'an ronojel uwach utzilal kuk' konojel. ¹⁹ Qas kinchilib'ej chi'we, chib'ana ch'awem pa nuwi' rech jeri' kixe'nsolij aninaq.

K'isb'al rutzil wach

²⁰ Are b'a ri Dios rech ja'maril ri xuk'astajisaj ri nimalaj Ajuyuq' kech ri chij, chikixo'l ri kaminaqib' rumal ri kik' rech ri ch'ekom tzij, ri man kasach taj uwach. ²¹ Are' chuya chi'we ri kwinem chub'anik ronojel ri utz taq jastaq, rech jeri' kib'an ri urayib'al uk'u'x. Xuquje' rumal b'a

ri Jesucristo, ri Dios chub'ana pa qanima' uj ri kaqaj cho are'. Che are yo'q wi ri juluwem chib'e q'ij saq. Jeri'.

²² Qachalal, kixinb'ochi'j chuk'amawa'xik ri tzij rech pixab', jeri' rumal man k'i ta ri xintz'ib'aj b'ik chi'we. ²³ Kawaj kiweta'maj chi ri alaxik Timoteo xtzoqopitajik, we kul wuk' kink'am b'ik rech junam kujopan chi'solixik.

²⁴ Chiya rutzil kiwach konojel ri e k'amal taq ib'e xuquje' konojel ri e tyoxalaj taq kojonelab'. Kakitaq xuquje' rutzil iwach ri e k'o pa ri tinimit Italia.

²⁵ Are ri utoq'ob' ri Dios kakanaj kanoq iwuk'.

**RI K'AK' TESTAMENTO PA TZIJOB'AL
K'ICHE'
The New Testament in the K'iche' of Totonacapan
language of Guatemala
Nuevo Testamento K'iche' de Totonacapan**

copyright © 2022 Pioneer Bible Translators

Language: Qach'abel (K'iche')

Dialect: Totonacapan

Contributor: Pioneer Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2023-04-13

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 14 Apr 2023

80589b2e-3159-52d6-a29f-253eca70f2bd